

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.22517758.1401.12.11.1.6>

الگوی ساختاری موفقیت تحصیلی بر اساس اعتماد به نفس و سرمایه های روانشناختی با میانجی گری راهبردهای مقابله‌ای (اجتنابی، مسئله مدار و هیجان مدار)

ابوالفضل بخشی پور^۱، زکیه اولادی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۸

چکیده:

هدف مطالعه حاضر، ارائه الگوی ساختاری به منظور پیش‌بینی موفقیت تحصیلی بر اساس اعتماد به نفس و سرمایه‌ی روانشناختی با میانجی‌گری راهبردهای مقابله‌ای در دانش‌آموزان بود. روش پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی و جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم مدارس شهر مشهد در سال تحصیلی ۹۹-۱۴۰۰ بوده است. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ی و حجم نمونه شامل ۴۰۵ دانش‌آموز بوده است. دانش‌آموزان به پرسشنامه‌های اعتماد به نفس لوزنبرگ، پرسشنامه راهبردهای مقابله با فشار روانی (اندلر و پارکر) و پرسشنامه سرمایه روانشناختی لوتانز پاسخ دادند. برای تحلیل داده‌ها از روش الگویابی معادلات ساختاری با نرم افزارهای SPSS24 و ایموس جهت بررسی روابط میان متغیرهای مکنون استفاده شد. نتایج نشان دادند که بین اعتماد به نفس و سرمایه روانشناختی و سبک مقابله‌ای مسئله مدار با موفقیت تحصیلی رابطه مثبت و معناداری و همچنین بین سبک مقابله‌ای اجتنابی با موفقیت رابطه منفی معناداری وجود دارد. اما بین سبک هیجان مدار با موفقیت تحصیلی رابطه معناداری یافت نشد. همچنین اعتماد به نفس و سرمایه روانشناختی با میانجی راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار موفقیت تحصیلی را در دانش‌آموزان پیش‌بینی می‌کند.

واژه‌های کلیدی: موفقیت تحصیلی، اعتماد به نفس، سرمایه روانشناختی، راهبردهای مقابله‌ای

۱- استادیار گروه روانشناسی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول). Aa8boj@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری مشاوره، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران z.ovladi@yahoo.com

مقدمه:

راهبردهای مقابله، حمایت اجتماعی/خانوادگی، کیفیت زندگی فرد، تلاش فرد برای موفقیت، شرکت در دوره‌ها، خودکارآمدی، انگیزه پیشرفت، میزان مسئولیت‌پذیری، توانایی مدیریت زمان، توانایی شناسایی اهداف حرفه‌ای مناسب و استراتژی‌های یادگیری موثر، اخلاقیات، وضعیت اقتصادی-اجتماعی و غیره. از آنجا که دانش‌آموزان به منابع روانشناختی قدرتمندی نیاز دارند که موفقیت تحصیلی خود را ارتقا دهند، سرمایه روانشناختی، اعتماد به نفس و راهبردهای مقابله تحصیلی به اجزای مهم فرایند آموزشی آنها تبدیل می‌شود (هیر، هات، رینگل^۶، ۲۰۱۷). سرمایه روانشناختی به استقامت روانی فرد متشکل از چهار مولفه امید، اثربخشی، تاب‌آوری و خوش بینی اشاره می‌کند که وضعیت روانی مثبت فرد را تعیین می‌کند امید شامل توانایی فرد برای یافتن مسیرهای دستیابی به اهداف فردی و استفاده موثر از این مسیرها است. (بکمن، ۲۰۱۹). دومین مولفه سرمایه روانشناختی، خودکارآمدی است که به عنوان باورهای فرد در مورد مهارت‌های وی در زمینه خاصی در نظریه شناختی اجتماعی تعریف می‌شود. مطالعات قبلی (مطهری، رحیمی، قاسمی، ۱۳۹۹؛ پوتواین، ساندر، و لارکین، ۲۰۱۳) نشان می‌دهد که دانشجویانی که دارای درجه خودکارآمدی تحصیلی بالایی هستند نمرات بالایی در دوره‌های مختلف تحصیلی خود نشان می‌دهند. سومین جزء سرمایه روانی تاب‌آوری است. تاب‌آوری یعنی توان موفق بودن، زندگی کردن و خود را رشد دادن در شرایط دشوار با

موفقیت تحصیلی^۱ همواره مورد توجه متخصصان آموزش و پرورش و محققان حوزه آموزشی و تحصیلی بوده و تحقیقات بسیاری را به خود اختصاص داده است (شعبانی، عابدی، ۱۳۹۹). موفقیت تحصیلی نه تنها شرایط استخدام و موفقیت شغلی در آینده را فراهم خواهد کرد، بلکه باعث ارتقا سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و زندگی استاندارد خواهد شد و سلامت بیشتر نسبت به دیگران را به ارمغان خواهد آورد (میلن^۲؛ ۲۰۱۶). در تعریف موفقیت تحصیلی به تعریف لوین (۱۹۶۷) رجوع می‌شود که او موفقیت تحصیلی را تجلی جایگاه یک فراگیر می‌داند که این جایگاه ممکن است به نمره ای برای یک درس یا معدل مجموعه‌ای از دروس اطلاق شود. پیشرفت‌های علمی از قرن بیستم منجر به شناخت ویژگی‌های غیر شناختی دانش‌آموزان به عنوان عوامل تعیین‌کننده موفقیت تحصیلی شده است (کوزگون^۳، ۲۰۱۳). محققان بیان می‌کنند که مهمترین عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی و انگیزه پیشرفت دو متغیر عوامل شناختی و انگیزشی است (حیدری ممقانی، حسین پور، ۱۳۹۹). تحقیقات زیادی انجام شده است که (ریچاردسون^۴، ۲۰۱۲؛ اسمیتیکاری^۵، ۲۰۱۸). سعی می‌کنند چند بعدی بودن موفقیت تحصیلی را با بررسی متغیرهای مختلف مورد بررسی قرار دهند. عواملی مانند زندگی آموزشی گذشته، راهبردهای

^۱ Academic Success

^۲ Milne

^۳ Kuzgun

^۴ Richardson

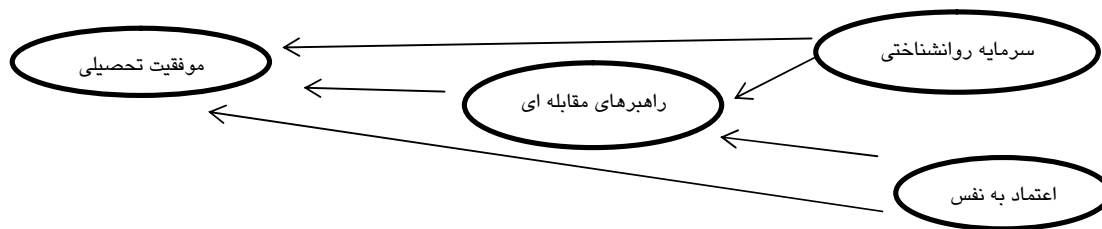
^۵ Smithikrai

می‌کند (سو، ۲۰۱۷). عامل دیگر تعیین کننده موفقیت تحصیلی دانش آموزان، راهبردهای مقابله‌ای است. مسئولیت‌های تحصیلی مانند تکالیف، پروژه‌ها، امتحانات و غیره، تغییر محیط اجتماعی و دوستی‌ها، وظایف و مسئولیت‌های جدید و غیره منجر به درجات بالای استرس تحصیلی در دانش آموزان می‌شود. در چنین فضای استرس زایی، افراد سعی می‌کنند از راهبردهای مقابله‌ای خاص استفاده کنند این استراتژی‌ها به عنوان راهبردهای مقابله نامیده می‌شوند (تین، و رزاک، ۲۰۱۳). فولکمن و لازاروس (۱۹۸۵) راهبردهای مقابله‌ای را مجموعه‌ای از تلاش‌های شناختی و رفتاری فرد می‌داند که در جهت تعبیر و تفسیر و اصلاح یک وضعیت تنش زا به کار می‌رود و منجر به کاهش رنج ناشی از آن می‌شود. بر اساس مدل لازاروس و فولکمن (۱۹۸۴) و طبقه بندی آندلر و پارکر (۲۰۱۵) سه سبک مقابله‌ای مسئله محور، هیجان مدار و اجتنابی وجود دارد. هدف سبک مسئله مدار بازسازی شناختی مشکل یا تغییر وضعیت با تلاش برای حل مشکل یا کاهش اثرات آن اقدام است. هدف سبک هیجان محور کاهش استرس از طریق واکنش‌های عاطفی (مانند سرزنش خود)، مشغولیت به خود و یا تخیل است. سبک‌های اجتنابی عبارتند از اجتناب از شرایط استرس زا از طریق انحراف اجتماعی یا حواس پرتی خود با شرایط یا وظایف دیگر (اندلر و پارکر، ۲۰۱۵). دانش آموزان با انعطاف‌پذیری شناختی ضعیف، کنترل خود پایین و ناتوانی در تنظیم هیجان‌ات خود دارند. همچنین، آنها قادر به پیگیری اهداف

وجود عوامل خطر (بکمن، ۲۰۱۹). افراد تاب آور به آسانی با رخدادها و مطالبه‌گری‌های رنج‌ناهنده سازگار می‌شوند و با وجود مشکلات چالش برانگیز در زمینه‌های آموزشی خود، وضعیت تحصیلی خود را در سطح مطلوب حفظ کنند و این مسئله را فرصتی برای تقویت خود می‌دانند (بوریک و موی، ۲۰۲۰؛ حسینچاری، قزل بیگو، جوکار، ۱۳۹۸). از طرف دیگر، آخرین جزء سرمایه روانشناختی، خوش بینی، مربوط به انتظارات فرد در مورد آینده است. انتظارات مثبت از زندگی باعث می‌شود که فرد در حل موانع به طور موثری پافشاری کند. مطالعات قبلی (ایرجی راد و ملک زاده نصرآبادی، ۱۳۹۶؛ منیع و مهدوی فر، ۱۳۹۷) تایید نمودند که تمام مولفه‌های سرمایه روانشناختی در موفقیت تحصیلی و انگیزه پیشرفت دانش آموزان تاثیر معناداری دارد (به نقل از خوی نژاد، رجایی و ناظمی ۱۳۹۹).

یکی دیگر از عوامل مهم در موفقیت تحصیلی دانش آموزان، اعتماد به نفس است که به میزان تایید، پذیرش و احساس ارزشمندی هر فرد نسبت به خود اشاره دارد. (سیوستاوا و جوشی؛ ۲۰۱۴). پژوهش‌ها حاکی از آن است که بین ۳۰ تا ۵۰ درصد از نوجوانان با مشکل اعتماد به نفس پایین به ویژه در اوایل دوران نوجوانی درگیر هستند (بادله، فتحی، آقامحیدیان، ۱۳۹۲) در این دوره، درک نوجوان از خود، زمینه استفاده وی از استعدادهای خویش، برقراری ارتباط مناسب با دیگران و تلاش در جهت کسب موفقیت‌های مختلف از جمله در زمینه تحصیل را فراهم می‌کند و عدم وجود آن ضربه سنگینی به فرد وارد

مقابله‌ای با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان نپرداخته است لذا پژوهش حاضر سعی دارد به این سوال پاسخ دهد که سرمایه روان‌شناختی، اعتماد به نفس با نقش میانجی راهبردهای مقابله‌ای تا چه اندازه موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین می‌کنند.

شرکت کنندگان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، از بین مدارس متوسطه دوم انتخاب شدند. به این ترتیب که از بین ۶ ناحیه شهر مشهد ناحیه یک به صورت تصادفی انتخاب و پس از تهیه فهرست مدارس آن ناحیه، ۶ مدرسه (سه دخترانه و سه پسرانه) انتخاب شدند و به دلیل محدودیت‌های ناشی از بیماری کرونا، پرسشنامه با هماهنگی مدیر آموزشگاه در گروه‌های دانش‌آموزی مدارس قرار گرفته و در مجموع ۴۰۵ نفر دانش‌آموز به صورت فردی به آن پاسخ دادند. انتخاب این تعداد با توجه به ملاک کلاین (۲۰۱۶) به نقل از (بارانی و همکاران، ۱۳۹۸) مبنی بر انتخاب تعداد شرکت کنندگان پژوهش بر اساس ۱۰ تا ۲۰ برابر تعداد پارامترهای مدل، صورت گرفت. معیار ورود به پژوهش رضایت دانش‌آموز بود. به دانش‌آموزان گفته شد که پاسخ‌های آنها صرفاً جهت انجام کار پژوهشی بوده و بدون نام و نام خانوادگی و به صورت محرمانه نزد پژوهشگر باقی می‌ماند.

آموزشی و خواسته‌های محیطی خود نیستند، پیشرفت تحصیلی پایینی دارند و از مشکلات یادگیری رنج می‌برند (هائوسلر، ۲۰۱۳). علیرغم بسیاری از مطالعات که به بررسی تأثیر متغیرهای روان‌شناختی بر موفقیت تحصیلی پرداخته‌اند، هیچ تحقیقی در مورد روابط بین سرمایه روان‌شناختی، اعتماد به نفس و راهبردهای

در مدل پیشنهادی، اعتماد به نفس و سرمایه روان‌شناختی متغیرهای برونزا/مستقل هستند. راهبردهای مقابله‌ای و موفقیت تحصیلی متغیرهای درونزا/وابسته هستند. در مدل، راهبردهای مقابله‌ای (راهبرد مسئله‌مدار، اجتنابی و هیجان‌محور) متغیر واسطه درونزا/وابسته بین اعتماد به نفس، سرمایه روان‌شناختی و موفقیت تحصیلی است. با تکیه بر این اطلاعات، پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس اعتماد به نفس و سرمایه‌های روان‌شناختی با میانجی‌گری راهبردهای مقابله‌ای انجام شده است.

روش:

روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی است که در آن روابط بین متغیرهای پژوهش به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری بیان شده است. جامعه پژوهش کلیه دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر مشهد بودند که در سال تحصیلی ۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند.

شناختی شرکت کنندگان در پژوهش در جدول ۱ آمده است.

میانگین و انحراف معیار سن شرکت کنندگان ۱۶/۲۸ و ۰/۹۶ سال بود. ویژگی‌های جمعیت

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی شرکت کنندگان پژوهش

متغیر	گروه	تعداد	درصد	متغیر	گروه	تعداد	درصد
جنسیت	دختر	۱۲۹	۳۱/۸۰	پایه	دهم	۱۲۷	۳۱/۴
	پسر	۲۷۶	۶۸/۲۰	تحصیلی	یازدهم	۱۷۴	۴۲/۹
	کل	۴۰۵	۱۰۰	دوازدهم	۱۰۴	۲۵/۷	

ابزارهای پژوهش:

لیکرت (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) پاسخ دادند. برای به دست آوردن نمره سرمایه روانی ابتدا نمره هر خرده مقیاس به صورت جداگانه بدست آمد و سپس مجموع آنها به عنوان نمره کل سرمایه روانشناختی محسوب شد. میزان پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمده است.

پرسشنامه راهبردهای مقابله با فشار روانی^۲:

اندلر و پارکر (۱۹۹۰) این پرسشنامه را به منظور ارزیابی انواع روش‌های مقابله‌ای در موقعیت‌های استرس‌زا ساختند. این آزمون دارای ۴۸ سوال پنج گزینه‌ای لیکرت (از هرگز تا خیلی زیاد) است. هر ۱۶ سوال به یکی از ابعاد مقابله مربوط است و در نهایت سبک غالب هر فرد با توجه به نمره‌ای که در آزمون کسب کرده است مشخص می‌شود. به عبارت دیگر هر یک از رفتارها که نمره بالاتری در مقیاس کسب کند، به عنوان سبک مقابله‌ای ترجیحی فرد در نظر گرفته می‌شود. کل سوالات بر مبنای سه نوع رفتار مقابله‌ای به سه نوع راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار، هیجان مدار و اجتنابی تقسیم می‌شود. پایایی این آزمون از طریق محاسبه‌ی ضریب آلفای کرونباخ

در پژوهش حاضر، برای جمع آوری اطلاعات مربوط به متغیرها از این ابزار استفاده شد: فرم اطلاعات شخصی: فرم اطلاعات شخصی به منظور دستیابی به داده‌های مربوط به ویژگی‌های توصیفی نمونه توسط محققین تهیه شد. این فرم شامل سوالاتی در مورد سن، جنسیت، پایه تحصیلی و نمره معدل بود. از نظر بندورا (۱۹۹۷)، بهترین شاخص موفقیت یک دانش آموز، نمره معدل اوست. این نمره تمام تلاش‌هایی را که او در طول فرآیند آموزشی انجام داده خلاصه می‌کند (یورک، ۲۰۱۵) لذا در این پژوهش نمره معدل پایانی دانش آموز به عنوان ملاک موفقیت تحصیلی وی در نظر گرفته شد.

پرسشنامه سرمایه روانشناختی لوتانز^۱:

در این پرسشنامه از مقادیر استاندارد شده که طور وسیعی ساختارهایی که امید، تاب آوری، خوش بینی و خودکارآمدی را می‌سنجند استفاده شده است و قابلیت اعتبار و پایایی این خرده مقیاس‌ها نیز اثبات شده است. این پرسشنامه ۲۴ سوال و هر خرده مقیاس شامل ۶ گویه است و آزمودنی‌ها به هر گویه در مقیاس ۶ درجه‌ای

² - Coping Inventory for Stressful Situations

¹ - Luthans Psychological Capital Questionnaires

مشاهده شده، در پژوهش حاضر، از دو شاخص کجی^۱ و کشیدگی^۲ استفاده شد. نتایج نشان داد که قدر مطلق ضریب کجی و کشیدگی برای متغیرهای پژوهش به ترتیب کمتر از سه و کمتر از ۱۰ بود، بنابراین توزیع تمامی متغیرهای پژوهش نرمال است (بیرن^۳، ۲۰۰۱). به نقل از بارانی (۱۳۹۸). به طور کلی نتایج ارائه شده در این بخش نشان می‌دهد که تمامی مفروضه‌های اساسی تحلیل مدل یابی معادلات ساختاری برقرار است و بنابراین برای این تحلیل مانعی وجود ندارد. در جدول ۲ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش آورده شده است نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، همبستگی بین متغیرها در بیشتر موارد معنی دار است از این رو امکان بررسی مدل پژوهش فراهم گردید. نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که بین سبک اجتنابی با موفقیت تحصیلی رابطه منفی معنادار و بین اعتماد به نفس، سرمایه روانشناختی و سبک مسئله مدار با موفقیت تحصیلی رابطه مثبت معنادار به دست آمده است و ارتباط معناداری با سبک هیجان مدار به دست نیامده است.

در مطالعه اندلر و پارکر (۱۹۹۰) در راهبرد مسئله مدار برای دختران ۰/۹۰ و برای پسران ۰/۹۲؛ راهبرد هیجان مدار برای دختران ۰/۸۵ و پسران ۰/۸۲ و در راهبرد اجتنابی برای دختران ۰/۸۲ و پسران ۰/۸۵ به دست آمد. جعفرنژاد (۱۳۸۲) در پژوهشی پایایی این پرسشنامه را به روش آلفای کرونباخ برای راهبرد مقابله مسئله-مدار ۰/۸۳، هیجان مدار ۰/۸۲ و اجتنابی ۰/۷۲ به دست آورد و ضریب همسانی درونی کل آزمون ۰/۹۲ و آلفای کرونباخ آن ۰/۸۶ گزارش شده است.

پرسشنامه اعتماد به نفس روزنبرگ:

این مقیاس اعتماد به نفس کلی و احساس ارزشمندی شخصی را اندازه گیری می‌کند. این پرسشنامه دارای ۱۰ ماده است که میزان رضایت از زندگی و داشتن احساس خوب نسبت به خود را اندازه گیری می‌کند. روزنبرگ روایی این مقیاس را ۰/۹ و پایایی آن را ۰/۷ عنوان نموده است همچنین سیورسیون (۲۰۰۳) به نقل از گنجی، (۱۳۸۴) همبستگی آزمون مجدد بین ۰/۸۲ تا ۰/۸۸ و ضریب همسانی درونی با آلفای کرونباخ بین ۰/۸۲ تا ۰/۸۸ گزارش کرده است.

یافته ها

در این بخش ابتدا به بررسی میانگین و انحراف معیار و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش و در انتها به ارزیابی مدل ساختاری آن پرداخته شده است. قبل از ورود به آزمون مدل مفهوم پژوهش، مواردی چون داده‌های از دست رفته، موارد پرت و نرمال بودن متغیرها بررسی شد. برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای

¹ skewness

² kurtosis

³ Byrne

جدول ۲- ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش و میانگین و انحراف معیار

متغیرها	اعتماد به نفس	سرمایه روانشناختی	سبک مسئله مدار	سبک هیجان مدار	سبک اجتنابی	موفقیت تحصیلی
اعتماد به نفس	۱					
سرمایه روانشناختی	۰/۵۸۳**	۱				
سبک مساله مدار	۰/۳۱۲**	۰/۶۰**	۱			
سبک هیجان مدار	-۰/۲۶۲**	۰/۰۴۰	-۰/۶۶۰**	۱		
سبک اجتنابی	-۰/۱۲۴***	-۰/۴۶۰**	-۰/۴۸۲**	۰/۶۳۱**	۱	
موفقیت تحصیلی	۰/۳۸۴**	۰/۶۱۸**	۰/۴۳۶**	۰/۰۴۶	-۰/۲۶۱*	۱
میانگین	۱۹/۲۶	۱۰۱/۱۱	۴۷/۵۰	۴۲/۶	۴۹/۱۵	۱۷/۰۲
انحراف معیار	۵/۰۶	۱۴/۴۸	۷/۵۰	۷/۹	۸/۲۱	۶/۴۲

برای تعیین اینکه کدام یک از مولفه‌های بیان شده می‌تواند متغیر ملاک را بیشتر پیش بینی کند از معادله رگرسیون چندگانه همزمان استفاده شد. جدول ۳ ضرایب رگرسیون هم زمان را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه هم زمان برای پیش بینی موفقیت تحصیلی بر اساس مولفه‌های سرمایه‌ی

متغیرها	ضریب t	R	R ²	F	سطح معناداری	ضریب ضریب	تورم	آماره
						تحمل	واریانس	دوربین
						واتسون		
سرمایه روانشناختی	۰/۵۵۱	۰/۶۱۸	۰/۳۸۲	۸۶/۶۷	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۱/۳۲	۱/۹۸
اعتماد به نفس	۰/۱۶۳	۰/۶۲۵	۰/۳۸۸		۰/۰۰۲	۰/۵۸	۱/۷۳	
سبک مسئله مدار	۰/۱۰۷	۰/۶۳۱	۰/۳۹۳		۰/۰۳۵	۰/۷۳	۱/۳۶	

از واریانس موفقیت تحصیلی را پیش بینی می‌کنند.

مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد روش تخمین حداکثر جانمایی (Maximum likelihood) برای ارزیابی مدل اندازه گیری و مدل ساختاری به کار برده می‌شود. در جدول شماره ۳ مشخصه‌های برازندگی الگوی معادلات ساختاری یعنی شاخص نکویی برازش (GFI)، شاخص نکویی برازش تعدیل یافته (AGFI)، مجذور میانگین مربعات خطای تقریب

بر اساس نتایج ضرایب بتا، بزرگ‌ترین ضریب برابر با $(\beta = 0/55)$ است که مربوط به سرمایه روانشناختی و پس از آن اعتماد به نفس که برابر با $(\beta = 0/16)$ می‌باشد. به عبارتی مولفه سرمایه روانشناختی و اعتماد به نفس پیش بینی کننده‌های قوی‌تری در موفقیت تحصیلی افراد نمونه هستند. و از بین سه راهبرد مقابله‌ای رویکرد مسئله مدار در پیش بینی موفقیت تحصیلی تاثیرگذار است و در مجموع ۴۰ درصد

مقادیر شاخص‌های برازندگی مطلوب در جدول ۴ بیان شده است.

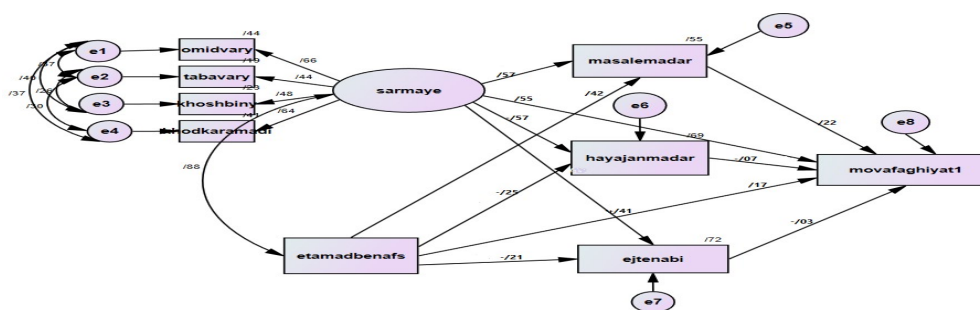
(RMSEA)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و شاخص برازندگی افزایشی (NFI) به عنوان شاخص‌های برازش مدل در نظر گرفته شده‌اند.

جدول ۴- شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری پژوهش

IFI	CFI	AGFI	GFI	RAMSEA	df/X ²
۰/۹۵	۰/۹۷	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۸۰	۲/۶۸

در سطح مناسبی است. شکل شماره ۲ الگوی برازش شده پیش‌بینی موفقیت تحصیلی را نشان می‌دهد

بر اساس جدول ۴ پس از اصلاح مدل (رسم کوواریانس بین متغیرهای خطا) شاخص‌ها در سطح مطلوب قرار گرفته و بنابراین برازش الگو

با توجه به نتایج شکل دو، علاوه بر بررسی و ارائه اثرات مستقیم متغیرهای برون‌زا (سرمایه‌های روانشناختی، اعتماد به نفس) متغیرهای راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار، مسئله‌مدار و اجتنابی به عنوان میانجی و غیر مستقیم با موفقیت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت و راهبرد مسئله‌مدار بین سرمایه‌های روانشناختی و اعتماد به نفس با موفقیت تحصیلی نقش میانجی داشته و متغیرهای پیش‌بین ۵۲ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین نموده‌اند.

مسیر	نوع اثر	β	p
از اعتماد به نفس به هیجان مدار	مستقیم	-۰/۲۵**	۰/۰۰۱
از اعتماد به نفس به مسئله مدار	مستقیم	۰/۴۲**	۰/۰۰۳
از اعتماد به نفس به اجتنابی	مستقیم	-۰/۲۱**	۰/۰۰۱
از اعتماد به نفس به موفقیت تحصیلی	مستقیم	۰/۱۷**	۰/۰۰۲
از مساله مدار به موفقیت تحصیلی	مستقیم	۰/۲۲**	۰/۰۰۱
از هیجان مدار به موفقیت تحصیلی	مستقیم	-۰/۰۷	۰/۴۱۰
از اجتنابی به موفقیت تحصیلی	مستقیم	-۰/۰۳	۰/۵۳۰
از سرمایه های روانشناختی به هیجان مدار	مستقیم	-۰/۵۷**	۰/۰۰۱
از سرمایه های روانشناختی به مساله مدار	مستقیم	۰/۵۷**	۰/۰۰۱
از سرمایه های روانشناختی به اجتنابی	مستقیم	-۰/۴۱**	۰/۰۰۳
از سرمایه های روانشناختی به موفقیت تحصیلی	مستقیم	۰/۵۵**	۰/۰۰۱
از اعتماد به نفس به موفقیت تحصیلی با میانجی گری مسئله مدار	غیر مستقیم	۰/۰۹**	۰/۰۰۱
از سرمایه های روانشناختی به موفقیت تحصیلی با میانجی گری مسئله مدار	غیر مستقیم	۰/۱۲**	۰/۰۰۲
از اعتماد به نفس به موفقیت تحصیلی با میانجی گری هیجان مدار	غیر مستقیم	۰/۰۲	۰/۴۲۸
از سرمایه های روانشناختی به موفقیت تحصیلی با میانجی گری هیجان مدار	غیر مستقیم	۰/۰۴	۰/۳۹۸
از اعتماد به نفس به موفقیت تحصیلی با میانجی گری اجتنابی	غیر مستقیم	۰/۰۰۶	۰/۵۹۹
از سرمایه های روانشناختی به موفقیت تحصیلی با میانجی گری اجتنابی	غیر مستقیم	۰/۰۱	۰/۸۸۱

به نفس با میانجی گری راهبردهای مقابله‌ای بود که از طریق تجزیه و تحلیل مسیرهای مستقیم، غیر مستقیم و کل در مدل مورد آزمایش قرار گرفت. یافته‌ها نشان دادند دانش آموزانی که از اعتماد به نفس بالاتری برخوردار بودند نمرات معدل بالاتری نیز داشتند. که این نتیجه با چارچوب نظری ایجاد شده توسط نیکسون و همکاران (۲۰۱۳) و بهاگات^۱، ۲۰۱۷ همسو است که نشان می‌دهد بین سطوح اعتماد به نفس و موفقیت تحصیلی دانش آموزان دبیرستانی ارتباط معناداری وجود دارد بندورا (۱۹۹۷) عنوان می‌کند که اعتماد به نفس پیش بینی کننده قوی برای موفقیت تحصیلی فرد است. چنگانی و همکاران (۱۳۹۸) معتقدند که افراد دارای اعتماد به نفس به توانایی‌های خویشتن برای ایجاد تغییرات و مواجهه با چالش‌های زندگی اطمینان دارند. دانش

نتایج جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که مسیر مستقیم سرمایه روانشناختی و اعتماد به نفس و راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار با موفقیت تحصیلی با توجه به مقدار sig که کمتر از ۰/۰۰۱ است و نیز ضرایب معناداری p.value معنادار می‌باشد. همچنین با توجه به ضرایب معناداری نتایج بیانگر این است که مسیر غیر مستقیم بین سرمایه روانشناختی و اعتماد به نفس با میانجی گری راهبردهای مقابله‌ای، صرفاً برای راهبرد مسئله مدار با توجه به مقدار p.value و در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار بوده و نشان دهنده این است که راهبرد مسئله مدار برای دو متغیر ویژگی سرمایه روانشناختی و اعتماد به نفس نقش میانجی گری مطلوب و مناسبی دارد.

بحث و نتیجه گیری:

هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی موفقیت تحصیلی بر اساس سرمایه روانشناختی و اعتماد

¹ Bhagat

مورد ظرفیت یا پتانسیل اوست و تعیین می‌کند که آیا او وظیفه‌ای را به طور موثر انجام می‌دهد یا خیر که نقش پیش بینی کننده‌ای در دستاوردهای محیط‌های آموزشی برای فرد به همراه دارد. خوش بینی ایده‌های مثبت فرد در مورد زندگی آینده او است که باعث می‌شود فرد در زندگی آموزشی خود نیز نتایج موفق‌تری داشته باشد. تاب‌آوری نیز باعث می‌شود فرد به طور مناسب با مشکلات تحصیلی خود برخورد کند و بنابراین هر عنصر در سرمایه روانشناختی با موفقیت تحصیلی رابطه مثبت داشته و به نوبه خود باعث می‌شود این مفهوم به پیشرفت نمرات معدل فرد کمک کند. (این یافته با یافته‌های پژوهش‌های (برجعی، ۹۷، کیافر و همکاران، ۱۳۹۳ و رادمهر و یوسف‌وند؛ ۱۳۹۵) همسو است.

هنگام تجزیه و تحلیل مسیرهای غیر مستقیم مشخص شد که دانش آموزانی که دارای سطح بالاتری از اعتماد به نفس و سرمایه روانشناختی بودند دارای نمرات بالاتری در راهبرد مسئله مدار نیز بودند که به نوبه خود در نمرات معدل بالا موثر بود. همان‌طور که سالیوان (۲۰۱۰) بیان می‌کند راهبردهای مقابله‌ای عناصر مهمی در موفقیت تحصیلی فرد هستند. از نظر وی دانشجویانی که از راهبردهای مقابله‌ای مسئله مدار استفاده می‌کنند بیشتر از کسانی که از استراتژی‌های هیجان محور یا اجتنابی برخوردارند، بهتر با استرس تحصیلی کنار می‌آیند و موفق‌تر می‌شوند. همچنین شعبانی (۱۳۹۹) درباره رابطه مثبت بین سبک مقابله‌ای مسئله مدار و موفقیت تحصیلی بیان می‌کند که یادگیرندگان در این سبک باور دارند که تجربه تنیدگی در موقعیت‌های مختلف از جمله موقعیت‌های تحصیلی، دسترسی به

آموزان با اعتماد به نفس بالاتر همواره به پیشرفت و ترقی فکر می‌کنند و باور دارند که با تلاش می‌توانند در مقاطع تحصیلی موفق‌تر عمل کنند. آنها خود را سخت‌کوش و مستعد می‌دانند و معتقدند از انجام تکالیف درسی بر می‌آیند و شرایط را برای رشد و پیشرفت خود مساعد می‌کنند. (فلاح، ۱۳۹۸)

علاوه بر این دانش آموزانی که از سطح بالاتری در مولفه‌های سرمایه روانشناختی برخوردار بودند معدل بالاتری در این مطالعه داشتند که پژوهش‌ها نیز نشان داده است که سرمایه روانشناختی از جمله عوامل سبب شناختی مهم در موفقیت تحصیلی فرد به شمار می‌رود (لوتانس و همکاران ۲۰۱۲، خوی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹. حسینچاری و همکاران؛ ۱۳۹۸ هیکس و ساووا؛ ۲۰۱۵). در تبیین این نتایج می‌توان گفت دانش آموزانی که از مولفه‌های سرمایه روان شناختی (امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی) برخوردار هستند دارای دیدگاه و احساس مناسب نسبت به آینده هستند و در انجام امور به قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود اعتماد و باور دارند و همچنین در شرایط سخت و چالش برانگیز می‌توانند اوضاع را در کنترل خود داشته باشند و توانمندی لازم در موقعیت‌های مختلف را نشان دهند در نتیجه موفقیت و پیشرفت تحصیلی بیشتری کسب کنند. امیدواری دانش آموزان را در انتخاب اهداف آموزشی و عملی هدایت می‌کند و در شرایطی که آنها با موانعی در مسیرشان مواجه شوند می‌توانند راهکارهای زیادی را برای رسیدن به هدف‌هایشان ترسیم و راه‌ها احتمالی را نیز برنامه‌ریزی کنند. خودکارآمدی باورهای فرد در

مثبت و معناداری دارد. راهبرد مسئله مدار به عنوان مناسب‌ترین و سازگارترین شیوه کنترل استرس محسوب می‌شود که موفقیت فرد ارتباط معناداری دارد و راهبردهای مسئله مدار از طریق رفتارهایی که افراد برای کاهش یا برطرف کردن استرس در محیط‌های تحصیلی به کار می‌گیرند منجر به افزایش موفقیت آنها می‌شود.

به طور خلاصه در امر آموزش منابع روانشناختی اجزای مهمی هستند که عملکرد تحصیلی فرد را شکل می‌دهند و به دانش آموز کمک می‌کنند تا با آگاهی از نقاط قوت روانی و راهبردهای مقابله‌ای راهی موثر برای سازماندهی موفقیت تحصیلی خود ایجاد نماید. بر اساس این آگاهی، آنها می‌توانند احساس "من بر دنیای موفقیت خود کنترل دارم" را داشته باشند و می‌توانند شانس پیشرفت در زندگی دانشگاهی خود را افزایش دهند. برنامه‌های راهنمایی و مشاوره گروهی با هدف کمک به دانش آموزان برای توسعه سطح اعتماد به نفس تحصیلی، سرمایه روانشناختی و راهبردهای مقابله می‌تواند در از بین بردن مشکلات تحصیلی آنها و افزایش عملکردشان بسیار موثر باشد. برای تحقیقات آینده، این مدل را می‌توان در یک طرح طولی و با گروه‌های مختلف مورد بررسی قرار داد. علاوه بر این، می‌توان این مدل را به این شیوه آزمایش کرد که آیا با ویژگی‌های شخصیتی، روابط خانوادگی (طلاق گرفته، جدا شده و غیره)، شرایط اقتصادی اجتماعی و غیره نتایج متفاوتی به دست خواهد آمد.

اهداف آتی را غیر محتمل نمی‌سازد و این افراد توانایی لازم برای مقابله با عوامل تنیدگی را دارند و انگیزه آنها برای دستیابی به اهدافشان کاهش نمی‌یابد و در مقابل راهبردهای مقابله‌ای ناکارآمد با برانگیختن رفتارهای نامرتب با تکلیف عملکرد فرد را تضعیف می‌کند. دانش آموزانی که از سبک مقابله‌ای مسئله مدار استفاده می‌کنند هنگام رویارویی با امتحان اضطرابی نداشته یا اضطراب کمتری دارند. در سبک مقابله مسئله مدار، افراد مهارت‌های شناختی برای حل مسئله را به منظور مقابله با مشکلات روان‌شناختی مورد استفاده قرار می‌دهند و اضطراب کمتری را تجربه می‌کنند. در پژوهش حاضر، رابطه معناداری بین سبک هیجان مدار با موفقیت تحصیلی به دست نیامد که این نتایج با پژوهش متیوس، هیلارد و کمپل^۱ (۱۹۹۴) همسو بوده است. مطالعات کینگان و زونکی^۲ (۲۰۰۹) نشان داد که افرادی که دارای درجه‌های بالایی از سرمایه روانشناختی هستند از راهبرد های مقابله‌ای مثبت بیشتری استفاده می‌کنند. اعتماد به نفس نیز به عنوان یک عامل مهم تعیین کننده استفاده از راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار در این مطالعه است. افرادی که معتقدند می‌توانند مسیر تحصیلی خود را از طریق رفتارهای مثبت خود شکل دهند به احتمال زیاد از راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار استفاده می‌کنند و در مسیر تحصیل نیز مانند سایر حیطه‌های زندگی خود موفق تر هستند. نتایج آزمون مدل، نشان داد که سبک مسئله مدار در تاثیر اعتماد به نفس و سرمایه روانشناختی بر موفقیت تحصیلی نقش میانجی

^۱ Matthews, Hillyard, Cambell.

^۲ Qingquan & Zongkui.

منابع:

۱. بادله، مرتضی؛ فتحی مهدی، آقامحمدیان، حمیدرضا (۱۳۹۲) اثر بخشی هیپنوتراپی شناختی رفتاری گروهی بر افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان. پژوهش در پرستاری و مامایی، ۱۱(۲۳)، ۱۷-۱۷.
۲. جعفرنژاد، محمد. (۱۳۸۲). بررسی رابطه‌ی نج عامل بزرگ شخصیت، سبک‌های مقابله‌ای و سلامت روان شناختی در دانشجویان کارشناسی دانشگاه تربیت معلم در سال تحصیلی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران..
۳. حسینچاری، مسعود؛ قزلیگو، فتانه و جوکار، بهرام. (۱۳۹۷). تعامل معلم- دانش آموز و خودکارآمدی با سرزندگی تحصیلی: نقش واسطه‌ای جهت‌گیری هدفی. فصلنامه روانشناسی تربیتی ۹(۷۵-۹۲)
۴. حیدری ممقانی، محمدرضا. حسین پور، محمد. (۱۳۹۹). رابطه تاب‌آوری و سرزندگی تحصیلی با موفقیت تحصیلی در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز. مجله توسعه آموزش جندی شاپور. سال یازدهم. شماره ۲.
۵. خوی نژاد، غلامرضا. رجایی، علیرضا؛ ناظمی، سید محمدرضا. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش خودکارآمدی بر آسیب‌ها و موفقیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی. ۱۶(۳)، ۱۹۱-۲۱۲.
۶. شعبانی، زهرا. عابدی، مریم. (۱۳۹۹). پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس راهبردهای مقابله‌ای، اضطراب امتحان و سبک‌های اسنادی. پویش در آموزش علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان. ۵۱، ۱۹-۶۵.
۷. فلاح، سهیلا. (۱۳۹۸). بررسی رابطه اعتماد به نفس بر انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد چالوس. پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش. ۲(۱۵)، ۹۰-۹۶.
۸. گنجی، حمزه (۱۳۸۴). ارزشیابی شخصیت (پرسشنامه). چاپ سوم، تهران، ساوالان.
۹. موفقیت تحصیلی. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی. دانشگاه علامه طباطبائی. ۹(۳۳). ص ۱-۱۹.
۱۰. مهتاب چنگانی، حسین سلیمی بجستانی، کیومرث فرح‌بخش، آسیه شریعتمداری (۱۳۹۸) موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی (یک مطالعه کیفی). پژوهش در نظام‌های آموزشی، دوره ۱۳(۴۵) ۹۱-۷۵.
11. Milne, T. (2016). Integrated systematic review on educational strategies that promote academic success and resilience in undergraduate indigenous students. *Nurse Education Today*, Vol.36, pp.387- 394.
12. Kuzgun, Y. (2013). *Rehberlik ve Psikolojik Danisma* (12. Baski). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
13. Smithikrai, Chuchai & Homklin, Tassanee & Pusapanich, Pongchan & Wongpinpech, Veerawan & Kreausukon, Pimchanok. (2018). Factors influencing Students' Academic Success: the Mediating Role of Study Engagement. *International Journal of Behavioral Science*. 13.
14. Richardson, M., Abraham, C. & Bond, R. (2012). Psychological correlates of university students' academic performance: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138(2), 353-387.

15. Hair, Jr., J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). Fluent reading in special elementary education. *School Effectiveness and School Improvement*, 25, 555–569. doi:10.1080/09243453.2013.856798
16. Putwain, D., Sander, P., & Larkin, D. (2013). Academic self-efficacy in study-related skills and behaviors: Relations with learning-related emotions and academic success. *British Journal of Educational Psychology*, 83, 633-650.
17. Buric, I., & Moe, A. (2020). What makes teachers enthusiastic: The interplay of positive affect, self-efficacy and job satisfaction. *Teaching and Teacher Education*, 89(3), 103-111
18. Siu, O. L., Bakker, A. B., & Jiang, X. (2017). Psychological capital among university students: Relationships with study engagement and intrinsic motivation. *Journal of Happiness Studies*, 15(4), 979-994, 20-
19. Srivastava, R., & Joshi, S. (2014). Relationship between self-concept and self-esteem in adolescents. *International Journal of Advanced Research*, 2(2), 36-43.
20. Thien, L. M., & Razak, N. A. (2013). Academic coping, friendship quality, and student engagement associated with student quality of school life: A partial least square analysis. *Social Indicators Research*, 112(3), 679-708.
21. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.
22. Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (2015). CISS: Coping Inventory for Stressful Situations. Retrieved from MHS-Assessment?prodname=ciss
23. Haeussler, S. (2013). Emotional regulation and resilience in educational organisations: A case of German school teachers [PhD. dissertation]. Newcastle: Northumbria University
24. York, T. T. (2015). Defining and measuring academic success. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 20(5), 1-20.
25. Luthans, F., Avolio, B. J. Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Pers Psychol* 2007; 6:138-146.
26. Nicholson, L., Putwain, D., Connors, L., & Hornby-Atkinson, P. (2013). The key to successful achievement as an undergraduate student: Confidence and realistic expectations?. *Studies in Higher Education*, 38(2), 285-295.
27. Luthans, B. C., Luthans, K. W., & Jensen, S. M. (2012). The impact of business school students' psychological capital on academic performance. *Journal of Education for Business*, 87(5), 253-259
28. –Qingquan, P., & Zongkui, Z. (2009). Psychological capital, coping style and psychological health: An empirical study from college students. 1st International Conference on Information Science and Engineering (ICISE): 26-28 December (pp. 3391-3394), Nanjing: IEEE.
29. Pooja Bhagat (2017) relationship between self-esteem and academic achievement. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research, IJSSIR*, Vol. 6 (4), APRIL, pp. 29-42
30. Backmann, J. (2019). Personality factors, student resiliency, and the moderating role of achievement values in study progress. *Learning and Individual Differences*, Vol, 72, Pp. 39-48.

